

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در
فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and
Research in Persian culture, language and literature

عنوان مقاله: گویش بختیاری و واژه های بیگانه در آن

نام نویسنده: رویا نیکوبخت

کارشناس ارشد آموزش زبان فارسی دانشگاه پیام نور تحصیلات تکمیلی اصفهان

Email:royanikoobakht@yahoo.com

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

چکیده:

یکی از پرچالش‌ترین بحث‌های امروزه در ایران تشخیص لهجه و گویش زبان معیار است. که با توجه به تغییرات مداوم زبانها ی اصلی و همچنین از بین رفتن گویشهای مختلف این شائبه را ایجاد می نماید که اضمحلال گویشها امری محتمل بوده و هر فردی در هر جایگاهی باید در تلاش باشد که این تکه های پازل فرهنگی را شناخته و پاس بدارد و در نگهداشت آن کوشا باشد. هدف این پژوهش نگاهی پالایش گونه به گویش بختیاری است، که گویشواران فراوانی در جای جای ایران دارد. شناخت گویشها کمک می کند که آنها را زنده نگه داشته واز پژمردگی آنان جلوگیری نماییم. در این پژوهش سعی گردیده از روش های گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و تحقیقات میدانی و انجام مصاحبه استفاده شود .

امید است، در پژوهشهای پیش رو تلاش بیشتری جهت یافتن پی جین و کریولهای حقیقی در زبانهای مختلف انجام شود .

واژگان کلیدی: زبان فارسی، گویش بختیاری، قوم بختیاری، لر فرنگی

مقدمه و هدف:

قبل از ورود به بحث اصلی، شناخت ضمنی از مفاهیم جهت ورود به بحث ضروری به نظر می آید؛

زبان : دو گونه زبانی که سخنگویان آن دو فهم متقابل ندارند زبان اند.

گویش : دو گونه زبانی که سخنگویان آن دو فهم متقابل دارند اما در عین حال بین این دو گونه تفاوت های آوایی و واجی و واژگانی و/ یا دستوری مشاهده می شود، گویش های یک زبان اند.

لهجه : دو گونه زبانی که سخنگویان آن دو فهم متقابل دارند اما در عین حال بین آن دو گونه فقط تفاوت های آوایی (و واجی) دیده می شود لهجه های یک زبان اند.

تغییر زبان: این اصطلاح در واقع اصطلاح دیگری برای توضیحات اصطلاح همگرایی زبانی است. در تعریف، تغییر زبان حالتی است. که در آن مردم یک جامعه دو یا چند زبانه از زبان بومی خود به نفع زبانی دیگر دست می کشند. (که البته در این پژوهش ما با پدیده ی عجیب تداخل یک زبان با گویش مواجهیم نه دست کشیدن از یک زبان)

مرگ زبان: حالتی از تغییر زبانی است. مرگ زبان وقتی اتفاق می افتد که اعضای جامعه زبانی که دچار تغییر زبانی شده است، تنها گویشواران آن زبان در دنیا باشند. بدیهی است. مرگ یک زبان با مرگ آخرین گویشور آن زبان اتفاق می افتد

بقاء زبان: بقاء زبان نقطه مقابل مرگ زبان است. و وقتی اتفاق می افتد که اعضای یک جامعه زبانی در یک جامعه دو یا چند زبانی تصمیم می گیرند به است. فاده از زبان آبا و اجدادی خود ادامه دهند.

زبان مرده یا خاموش: زبانی است. که هیچ گویشور بومی ندارد.

زبان رو به زوال یا در حال احتضار: زبانی است. که در میان نسل جوان و خردسالان هیچ گویشور بومی ندارد.

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

(زبان در معرض خطر: زبانی که گویشوران آن بسیار اندک باشند). (بشیر نژاد، ۱۳۸۳)

دوریان (۱۹۸۰) معتقد است. سه علامت مرگ زبان: بلندگوهای کمتر، دامنه کمتر از است. فاده، و ساده سازی ساختاری است. کراس (۱۹۹۲)، در مقایسه خود از زبان به گونه‌های زیستی در معرض خطر، تعریف سه دسته از زبان‌ها را ارائه می دهد.

زبان رو به مرگ: از زبان دیگری به عنوان زبان مادری توسط کودکان است. فاده می شود.

زبان در معرض خطر: زبانی که اگر چه از آن است. فاده می شود اما در معرض خطر نابودی است. و صد البته این خطر تمام گویشها و زبانهای موجود در ایران را تهدید می نماید)

زبانهایی هستند که با حمایت رسمی دولت و است. فاده تنها کسانی که از لحاظ اجتماعی منزوی و افراد قدیمی، بدون سواد و فقط به صورت شفاهی است. فاده می شوند. (فیشمن، ۱۹۹۱)

بنابراین، ما باید چه کنیم؟ در حال حاضر چندین گزینه برای برخورد با زبان در خطر انقراض مطرح است.

نجات زبان، تجدید حیات، و یا برنامه‌های تعمیر و نگهداری، از جمله است. راتژی‌های توسعه زبان مانند سواد، آموزش، تولید ادبیات، ترجمه، و غیره وجود دارد.

باتوجه به تمام مطالب بیان شده هیچ کدام از علائم مرگ یا اضمحلال زبان نه برای زبان فارسی نه برای زبان لری وجود ندارد اما گویش بختیاری از حیث مسائل فرهنگی در خطر است. و با توجه به اینکه واژگان بسیاری را با خود حمل می نماید. از این خطر دور نیست .

پیشینه و مبانی پژوهش:

در کتب و آثار مختلف اشارات زیادی به گویش بختیاری شده است. اما از لحاظ التقاط این گوی با زبان انگلیسی کمتر کار شده است. موضوعی نو و حرفی تازه است. در چند دهه گذشته در زمینه گویش شناسی کارهای ارزشمندی نیز در قالب کتاب یا رساله دکتری و کارشناسی ارشد صورت گرفته است. که همگی در جای خود مهم و قابل توجه هستند از جمله محققان ایرانی که تا کنون بر روی گویش‌های ایرانی کار کرده‌اند، می‌توان به (صادق کیا، ۱۳۴۰) (تفضلی، ۱۳۵۰) (فرهوشی، ۱۳۵۳) (کلباسی، ۱۳۶۲) بررسی گروه اسمی گویش بختیاری (آرمیده، ۱۳۷۱) (گویش شناسی، ۱۳۸۲:۹۹) اشاره کرد که زحمات فراوانی کشیده‌اند.

بررسی موضوع نفوذ واژگان انگلیسی در زبان مردم بختیاری، از جمله موضوعاتی است. که بصورت جامع کمتر بدان پرداخته شده است. در عین حال منابع و مآخذ مرتبط با تاریخ نفت در ایران و تاریخ قوم بختیاری، واجد نکات و مسائلی مرتبط با این حوزه بوده و گر چه نه به صورت مستقل، حداقل بعنوان بخشی از پژوهشات گسترده تر واجد پیشینه هستند.

بطور کلی این منابع و مآخذ را که می‌توان بعنوان سوابق پژوهش در این سوژه مورد توجه قرار داد که در چهار گروه ذیل قابل تقسیم بندی هستند.

تاریخ نفت و تاریخ بختیاری - سفرنامه‌ها - واژه نامه‌ها -

شعر و ادبیات صنعتی و کارگری جنوب -

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

ابتدا سفرنامه‌ها حضور مستشرقین، خصوصاً مستشرقین انگلیسی ضمن اینکه همین سفرها یکی از فرصت‌های آشنایی بختیارها با انگلیسی‌ها و بالعکس بوده، واجد نکات ظریفی در این حوزه هستند. مستشرقین چه با حضور مترجم معمولاً نابلدی که از تهران یا اصفهان با خود همراه می‌کرده و چه با فارسی دست و پا شکسته‌ای که خود آموخته بوده (در غیاب مترجم) با میزبانان خود مراداتی داشته و یادداشت‌های ضبط شده در بیشتر این سفرنامه‌ها در کنار توصیف جغرافیایی تاریخی محل مسافرت و اوضاع فرهنگی ساکنین به موضوع واژگان مشترک هند و اروپایی (بدون اطلاع از چنین ریشه مشترکی و معمولاً با ابراز تعجب) و نفوذ کلامی و زبانی اشاره شده است.

این سفرنامه‌ها متعدد و قابل توجه هستند و بعنوان نمونه از میان آنها می‌توان به سفرنامه‌های ترجمه شده ذیل اشاره نمود.

سفرنامه لرستان و خوزستان بارون دوید -

ده سفرنامه (کروسینکی و دیگران) -

دوازده روز سفر به سرزمین بختیاری، ویتا سکویل وست -

...سفرنامه هنری لایارد و -

واژه‌نامه‌ها

واژه‌نامه‌ها، دایره المعارف‌های ارزشمندی از لغات، کلمات و واژگان و ریشه‌های فرهنگی و باور مندانه این واژگان هستند. در مورد حوزه قومی مورد پژوهش واژه‌نامه‌های متعددی منتشر شده که برخی از آنها در ریشه‌شناسی به موارد وارد شده از زبان خارجی اشاره دارند.

از این جمله می‌توان به کتب زیر توجه نمود.

واژه‌نامه گویش بختیاری (چهارلنگ) تالیف رضا سرلک -

...واژه‌نامه زبان بختیاری / ظهراب مددی و -

تاریخ نفت و تاریخ بختیاری

منابع و مأخذ تالیف شده در زمینه نفت و تاریخ بختیاری نیز علی‌رغم نگرش تاریخی به موضوعات مشخص شده در حوزه پژوهش، به فراخور موضوع به مسئله نفوذ واژگان غربی به زبان بختیاری به عنوان جامعه میزبان صنعت و صنعتگران غربی و انگلیسی اشاره دارد. خصوصاً کتابهایی که در زمینه تاریخ نفت با نگاه منطقه‌ای و مشخصاً خوزستان و مسجدسلیمان اشاره دارند.

مولفان در این نمونه آثار هر جا به موضوع نفوذ واژگان انگلیسی در زبان بومی رسیده هر چند با نگاهی تحلیلی، دلایل تاریخی آنرا بررسی کرده است. اما مصادیق و نمونه‌ها را نیز مورد پژوهش و پژوهش (البته تاریخی) قرار داده است. یکی از پژوهشگران در این زمینه، فرشید خدادادیان با پنج کتاب است

مسجدسلیمان، نیم قرن چپاول -

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and
Research in Persian culture, language and literature

- جستارهای کوتاه بر تاریخ بلند نفت در ایران -
  - خوزستان، تمدن و نفت -
  - روایت نفت -
  - و کاربردهای نفت و گاز در ایران باستان، که گر چه پژوهشی در خصوص کاربردهای این سیال ارزشمند در روزگاران کهن -
است، اما در پژوهش میدانی کتاب در مسجدسلیمان به برخی از نفوذهای واژگان دوران متاخر اشاره شده است.
  - از دیگر منابع و مآخذ تاریخ نفت و مسجدسلیمان (شهر بختیاری نشین وقوع سوژه) می توان به موارد ذیل اشاره کرد.
  - تاریخ مسجدسلیمان / دانش عباسی شهنی -
  - شهر من مسجدسلیمان / منوچهر یآوری -
  - (واژگان انگلیسی در گویش مردم آبادان / احمد کعبی فلاحیه (که آثار دیگری وی نیز در ادامه معرفی میشوند -
هندسه نفت در مناطق نفت خیز / شورای نویسندگان
  - نفت شهرهای ایرانی / اسید نورالدین امیری
  - منابع و مآخذ تاریخ و فرهنگ بختیاری نیز در این زمینه قابل توجه هستند. از جمله
  - جستاری در فرهنگ و هنر بختیاری / دکتر عباس قنبری عدیوی -
  - مقدمه ای بر فرهنگ عشایر ایران / علی نودرپور و ابراهیم موسوی نژاد -
  - کتاب آنزان (دفتر اول) غلامعباس نوروزی بختیاری -
  - تاریخ سیاسی اجتماعی بختیاری / جن راف گارثویت -
  - فولکلور مردم بختیاری / دکتر عباس قنبری عدیوی -
  - بختاری نامه / غفار پور بختیار -
  - تاریخ و فرهنگ بختیاری / عبدالعلی خسروی -
  - بختیاری و تحول زمان / موسی حاجت پور -
  - جامعه بختیاری و تحولات ایران / غفارپور بختیار -
- و...
- شعر و ادبیات صنعتی و کارگری (جنوب

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

یکی از جلوه‌های مختلف تأثیر صنعت نفت و نفتگران انگلیسی در جنوب غربی ایران که از مناطق بختیاری نشین آغاز شد تأثیر زندگی صنعتی بر شعر و ادبیات ایران بوده چهره‌های مطرح و تأثیرگذار در شعر و ادبیات ایران از چنین آبخشور فرهنگ صنعتی بهره مند بوده‌اند. سید علی صالحی، فرهاد کشوری، منوچهر شفیانی، قباد آذریین، فتح اله بی نیازی، یارعلی پور مقدم، نجف دریابندری، احمد محمود، و... از این جمله‌اند. علاوه بر آثار این افراد تالیفات دیگری نیز وجود دارند که واجد نمونه‌هایی از مصادیق موضوع مورد پژوهش هستند از جمله کتابهای زیراند

نفت که آمد و رفت (دفتر شعر) / محمد مراد یوسفی نژاد -

بیست فوتی‌ها (مجموعه داست.ان) / محمد رضا دادگر -

ادبیات کارگری ایران در قرن معاصر / فرامرزسلطانی -

کفشی به پای روزهایم نیست / فرزاد نصیری -

و...

در خوزستان تعامل زبانی با کاوشگران نفت با ساکنان محلی بسیار زیاد بوده و احمد کعبی فلاحیه از جمله پژوهشگرانی است. که در این زمینه کارهای مهمی به انجام رسانیده است.

فرهنگ اصطلاحات آبادان» از جمله آثار وی در این زمینه است. که در سال ۱۳۹۲ چاپ نخست آن توسط انتشارات تمدن «پارس منتشر گردیده است.

پیشتر از آن کتاب «واژگان انگلیسی در گویش مردم آبادان» منتشر شده بود که در ادامه با معرفی چاپ سوم آن مورد اشاره قرار خواهد گرفت.

آبادان بدون تردید نمونه‌ای بسیار جالب از وامگیری زبانی است. نه تنها زبان انگلیسی بلکه تمام زبان‌ها یا لهجه‌هایی که در تکوین مؤلفه‌های آن دست داشته‌اند. نویسنده در مقدمه کتاب این پرسش را مطرح می‌کند که چرا هیچکس از نفوذ زبان هندی در خوزستان و آبادان حرفی به میان نمی‌آورد؟ درحالی که هندی مؤثرترین زبان خارجی بعد از انگلیسی بوده است. که اتفاقاً بسیاری از واژگان انگلیسی پیشتر در همان زبان تأثیر گذاشته است.

واژگان انگلیسی در گویش مردم آبادان» که چاپ سوم آن با تجدیدنظر و برخی اضافات در سال ۱۳۹۳ توسط انتشارات «اندیشه فردا» منتشر شد کتاب دیگری از سرفصل همراه با یک پیشگفتار و یک چکیده به زبان انگلیسی در پایان کتاب منتشر شده است.

کعبی فلاحیه که پیشتر نفوذ زبان هندی در گویش مردم آبادان و مناطق نفت‌خیز سخن گفته بود در سومین اثر خود که چاپ سوم آن در سال ۱۳۹۴ توسط انتشارات اندیشه فردا به بازار ارائه شد به این موارد پرداخته و در یکصد و چهل و چهار صفحه به برخی واژگان هندی وارد شده در زبان مردم خوزستان اشاره نموده که بخشی از آنها در حوزه پژوهش ما یعنی زبان مردم بختیاری شمال خوزستان نیز تکرار می‌شود.

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

لغات و اصطلاحات انگلیسی رایج در گویش بومی خوزستان» جدیدترین کار (نسبت به انجام این تحقیق) است. که در سال ۱۳۹۴ توسط انتشارات شادگان منتشر و در دسترس علاقمندان قرار گرفته است.

مواد و روشها:

در این پژوهش سعی بر این شده است. که از افراد مطلع و باقی مانده و یا کسانی که خاطراتی در این زمینه دارند هم از طریق مصاحبه و هم تکمیل پرسشنامه و ضبط صدا و شنیدن خاطرات است. فاده شود. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی اجرا شده است. فیش برداری، مطابقت اصالت سنجی و انتخاب موارد از منابع پژوهشی و تالیفی، کتابها، اسناد و مطبوعات موجود در کتابخانه‌های مرتبط موضوعی یا عمومی در بخش کتابخانه‌ای و حضور فیزیکی و پژوهش میدانی، مصاحبه با است. فاده از پرسشنامه، انتخاب و پژوهش از جامعه آماری محلی در مناطق نفت خیز ایران و همچنین بازنشستگان صنعت نفت در مناطق مختلف داخل و خارج از کشور بصورت انتخابی از جمله راهکارهای گردآوری اطلاعات میدانی در این پژوهش است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش است. قرایی و رسیدن از جز به کل با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای و میدانی و مطالعه جامعه آماری می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری:

زبان فارسی یکی از پرگویشورترین زبانهای دنیاست. و طبیعتاً این زبان پرگویش دارای خرده زبان و لهجه و گونه‌ها و گویش‌های زیادی است. که هر کدام در جایی از کره خاکی پهناور مورد است. فاده قرار می‌گیرند.

شناخت این گویشها و همچنین شناخت زبان معیار به ما کمک خواهد کرد که بتوانیم با شناختی که نسبت به این لهجه‌ها و گویش‌ها پیدا می‌کنیم در پاسداشت آنان بکوشیم.

زبان فارسی یک زبان ایرانی غربی است. واز خانواده بزرگ هندواروپایی است. که گویشورانی در کشورهای ایران تاجیکستان افغانستان و ازبکستان و پاکستان و عراق و آذربایجان و هند را به خود اختصاص داده است. زبان فارسی معیار از زبان پارسی میانه آمده که خود او نیز از پارسی باستان. ان سرچشمه می‌گیرد.

بطور کلی زبان فارسی زبان معیار کشور ایران است. یعنی تمام مکاتبات و تمام اتفاقات اداری با استفاده از زبان فارسی امکان پذیر است.

توجه داشته باشیم که زبان فارسی معیار در هر کشوری با توجه به لهجه خاص آن کشور تعیین می‌شود. در ایران فارسی معیار با توجه به لهجه تهرانی و در کشور تاجیکستان لهجه بخاری و در کشور افغانستان لهجه کابلی تعیین می‌شود.

در کشور ایران علاوه بر زبان فارسی معیار ما با زبانهای دیگر نیز سرو کار داریم مثل زبان کردی - لری -

گیلیکی-مازنی-لکی- تاتی- طالشی که هر کدام با توجه به موقعیت مکانی و زمانی خاص گویشوران خاص خود را

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

دارا می باشند .

زبان لری نیز یکی از زبانهای جنوب غربی ایران است. . که با گذشت قرون با اقتدار اصالت خویش را حفظ کرده است. و گویش مورد بحث این پژوهش نیز یکی از گویش های این زبان است. .

گویش شناسی بختیاری:

گویش شناسی شاخه‌ای از دانش زبان شناسی است. که هدف آن پژوهش بر گویش‌ها و شناسایی و توصیف علمی آنهاست. در ایران فرهنگ‌ها و اقوام زیادی زندگی می‌کنند که هر یک به گویش خاصی تکلم می‌نمایند و این گویشها خود گنجینه عظیم در دل خود دارند که متأسفانه ارتباطات تلوزیون، ماهواره و رسانه‌های ارتباط جمعی شرایطی را پیش آورده است. که بسیاری از گویشهای ایرانی را در معرض نابودی قرار داده است. و یا با تغییرات و ورود کلمات دیگر به این گویشها از خلوص آن کاسته است. گویش بختیاری نیز همانند دیگر گویشها بنا به علل ذکر شده در معرض خطر و تهدید قرار دارد. در تعریف «زبان»، «گویش» و لهجه تشابهاتی مشاهده می‌کنیم، که می‌توان آن را به عنوان اطلاقی کلی به کار برد.

گویش مورد بحث، گویش مردم بختیاری است. گویش بختیاری از جمله گویش‌های جنوبی غربی ایران و یکی از شاخه‌های گویش لری به شمار می‌رود. این گویش تفاوت‌های اندکی با سایر شاخه‌های گویش لری از جمله لری خرم‌آبادی و لری بویراحمدی دارد.

گویش بختیاری به طور کلی به چهار دسته تقسیم می‌شود:

گویش بخش خاوری که تحت تأثیر لری کهگیلویه‌ای است

گویش منطقه‌ی جنوبی که تحت تأثیر گویش طایفه‌ی بهمئی بوده است

گویش منطقه چهارلنگ

گویش بخش میانی

یکی از اصول علم زبان شناسی، "کاربرد" می‌باشد که بر اساس آن اگر یک زبان و گویش مورد کاربرد قرار نگیرد، بعد از مدتی به دست فراموشی سپرده شده و از بین خواهد رفت. متأسفانه امروزه زبان و گویش بختیاری مورد این بی‌مهری واقع شده و برخی گویشوران بختیاری دچار یک نوع کم‌بینی در مقابل سایر زبان‌ها و گویش‌ها شده و آن را نشانه عقب‌ماندگی و ضعف می‌دانند. با این روند در آینده‌ای نه چندان دور گویش‌های دیگر نیز مشمول این نابودی خواهند بود.

یکی از نکات مورد توجه در گویش بختیاری ورود واژگان کاشفان نفت بطور وسیع در ادبیات شفاهی و گویش این مهربان مردمان است. ،بدان حد است. فاده از کلمات انگلیسی در جملات گویش بختیاری بوده که گرچه به ظاهر طنز می‌نماید اما در بیشتر موارد توسط افراد بختیاری انجام می‌شده تا نشان دهنده اشتغال آنها در صنعت نفت و همکاری با فرنگی‌ها بعنوان یک برتری نسبت به هم تباران خود باشد و اصطلاحاً پدیده مانوس (لر فرنگی) را ما شاهد باشیم. ادغام واژگان انگلیسی در گویش بختیاریست. از سوی دیگر علاقه کاشفان نفت به آموزش زبان انگلیسی و مهارت اموزی به این افراد بی‌سواد است. که قابل تامل است. .

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

از دیگر واژگان وارد شده به گویش بختیاری واژه‌های زیادی از کشور هند است. بواسطه افراد هندی که با انگلیسها به انجا مهاجرت کرده بود ند .

با ملی شدن صنعت نفت در ۲۹ اسفند سال ۱۳۲۹ حضور خارجیان در این منطقه از ایران به حداقل رسید و بسیاری از واژگان دخیل نیز به زودی از زبان و گفتار مردم افتاد، اما هنوز هم در این شهر می توان واژگان بسیاری را دید که یادگاری از این دوران است.

اصطلاح لری فرنگی بیشتر به عبارت‌های طنز آلودی بر می گردد که به انگلیسی سخن گفتن مردم عادی لرزبان اشاره دارد. این عبارت‌ها هنوز به عنوان طنز و لطیفه در میان مردم به کار می رود، به عنوان مثال:

• هلو داکتر مای بُرادر زه بُو وست روهن راسس اشکس، ار تُو نیاھی به مال، بیارمس هاسپیتال (=الو داکتر، برادر من از (روی بام افتاده ران راست، ش شکسته، اگر شما به آبادی نمی آید او را به بیمارستان بیاورم

هلو فرنگی به مالی؟ پی بیت وس به کندالی، بردیمس هاسپیتالی

(الو فرنگی، در آبادی هستی؟ مادرت در گودال افتاد. بردیمس بیمارستان =)

داراب افسر بختیاری، شاعر لرزبان، درباره شرایط آن روز مسجد سلیمان سروده معروفی دارد که در بخشی از آن به مشکلات گفتگوی لرها با کارفرمایان انگلیسی اشاره می کند

• گلی جون بنیر بس / لگن وُر مئن سرس

• مُو هرچی زس ای پُرسم / اِگُو یس یس یس یس

[yes, yes شرح فارسی: گلی جان نگاهش کن، لگن گذاشته روی سر، هرچه می پرسم فقط می گوید]

:و در جای دیگری

یُو خُو از جنیون / یُو خُو هیچی ندون

مُو لری زس اِ پُرسم / هُو ترکی سیم اِ خون

شرح فارسی: انگاری (این مرد انگلیسی) هیچ حالیش نمی‌شود، انگار از طایفه اجنه است، من از او لری می پرسم، او ترکی [پاسخ می دهد.

در جای دیگری مهارت انگلیسی‌ها در فهم گفتار لرها و یا تسلط ایشان به فرهنگ بومی منطقه را چنین بیان کرده است.

لرون ار ایچُو ی بیت اِ خون / هُونون به لندن معنیس دونن (خدایی، ۱۳۸۹)

(لرها اگر اینجا یک بیت بخوانند آنها در لندن معنی اش را می دانند=)

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

از جمله عواملی که تأثیر بسزایی در موفقیت برنامه ریزی زبان دارد تطابق بین جهت‌گیری برنامه ریزی زبان و نگرش گویشوران آن است. و هرگونه غفلت از نگرش مردم منجر به شکست در فعالیتهای برنامه ریزی زبان می‌شود.

اشاره به این نکته خالی از لطف نیست که مردم ساکن خوزستان و بعضاً بختیاریه‌ها افرادی بسیار خونگرم و میهمان‌نوازند که با رفتارهای دوستانه و صمیمانه خود پذیرای افراد بیگانه و گاهاً به راحتی با این افراد ارتباط برقرار کرده و آنها را به راحتی به حریم خود راه می‌دادند و این ارتباط باعث ایجاد ارتباط کلامی دو طرفه و تأثیر پذیری زیادی می‌شد. از پیتز تراگیل در زبان شناسی اجتماعی در صفحه ۱۶۱ می‌خوانیم؛ زبان گردانی در افراد دو زبانه یا سوویچ گردانی با تغییر زبان انجام می‌شود. یعنی وقتی کسی که گویش بختیاری دارد شروع به کاربرد واژگان انگلیسی می‌کند این افراد می‌توانند از این واژه‌ها برای رساندن مقاصد خود به افراد انگلیسی زبان استفاده کنند.

دگرگونی معنایی، بیش از هر یک از جنبه‌های دگرگونی زبانی که تا کنون مورد بحث قرار گرفته است، با زندگی و فرهنگ یک جامعه زبانی پیوند دارد. این گونه تغییرات از قید مکانسیم‌هایی که خاص نظام‌های زبان است، آزادند اما به هیچ وجه از توجیهات زبانی بطور کامل بی‌نیاز نیستند. دگرگونی معنایی، با تغییرات واژگانی فهرست واژه‌ها یعنی متغییرترین یا تغییر پذیرترین بخش (زبان سر کار دارد (درآمدی بر زبان شناسی تاریخی، ۲۲۲)

که *ye* و *NOPE* افزایش یک واج به یک واژه، پدیده‌ای بسیار معمول است. در انگلیسی کنونی نمونه‌های محدودی مانند احتمالاً جریان هوا پس از تلفظ *wa* که کاملاً قطع شده است. و در نتیجه نخست یک همخوان *yeah* و *no* صورت‌های تاکیدی در آورده است. سپس این همخوان *{yea}* و *{noo}* انسدادی چاکنایی در پایان این واژه ظاهر شده و تلفظ آنها را بصورت انجامیده. شکل معمول تر وقوع این همخوان‌های بی مکان یا همخوان اضافی یک نوع *p*- انسدادی چاکنایی به همخوان لبی انسدادی است. که برای شکستن خوشه همخوان پیوسته پیش از آن جایگاه است. یعنی از نظر جایگاه تولید مانند آن است

-ns در انگلیسی نو برخی از همخوانها اضافی وجود دارند که هنوز در نوشتار جایی باز نکردند و کاربرد ندارند. بعنوان مثال را بوجود آورده است. (درآمدی بر زبان شناسی تاریخی (nts) وارد شده است. و در نتیجه گروه سه همخوان *-t* انگلیسی یک

در همین رابطه تحولات و پیشرفت‌های علمی و صنعتی در یک جامعه، از جمله پدیده‌های مهمی است. که اثرات زبانی گسترده‌ای دارد. گسترش روزافزون دامنه‌ی علوم و صنایع مختلف و پیدایش محصولات و پدیده‌های مادی، اندیشه‌ها و نگرش‌های تازه در برخی از جامعه‌ها، معمولاً در واژگان زبان آن جامعه دگرگونی‌هایی به وجود آورد که بیشتر از نوع افزایش واژه‌ها و اصطلاحات علمی، فنی و همگانی جدید یا گسترش حوزه‌ی معنایی برخی از واژه‌های موجود است. در مراحل بعدی، همین اصطلاحات تازه به همراه پدیده‌های مربوط به جوامع دیگر نیز معرفی می‌گردد و بدین ترتیب قلمرو کاربرد آنها گسترش می‌یابد. (مدرسی، ۱۳۹۳:۸)

از جمله این نمونه‌ها در جامعه ایران می‌توان به حضور کاوشگران نفت اشاره نمود که منجر به ارتباط فرهنگی و زبانی دو گروه خارجی و محلی در این منطقه گردید.

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

شواهد تاریخی حاکی از این است. که این ارتباط در شکل دیگری ابتدا بین مستشرقین انگلیسی همچون "لایارد" و سرمایه‌گذار شرکت انگلیسی لینچ در کشتی رانی رودخانه کارون به شکل محدود رخ داده بود، اما شکل گسترده و قابل توجه آن در این مقطع روی داد.

زبان شناسی یکی از علوم تجربی است، زیرا ماده‌ی مورد مطالعه آن یعنی زبان، قابل درک و تجربه بوسیله حواس است. گفتار را می‌شنویم، حرکات و فعالیت‌های اندام‌های گفتار را مستقیماً و یا بطور غیرمستقیم می‌بینیم، مفاهیم و معانی گفتار را درک می‌کنیم و (خطوط را که شکل نوشتاری زبان است. می‌بینیم و می‌خوانیم). (یدالله ثمره، ۱۳۹۲:۲)

در موضوع پژوهش این پروژه مصاحبه با مطلعین و پژوهشگران خاص و فرهنگی و بومی خود را نیز می‌طلبید. پژوهش پیرامون قرض‌گیری در زبان از این حیث اهمیتی ویژه دارد. با توجه به این مهم که گفتار یک پدیده‌ی پیوسته است. و البته هر گوینده‌ای از گفتار خود تصویری زنجیره وار دارد که در آن گویی آواهای منقطع و بریده به هم بافته شده‌اند. هرچند این تصور ذهنی از دیدگاه آواشناسی با واقعیت یکی نیست. (حق شناس، ۱۳۹۲:۵۹) به همین دلیل انتخاب مصاحبه شونده‌گان مختلف باید با توجه به این مهم باشد.

علاوه دو گروه واژگان که نام برده شد می‌توان رد پای از حداقل چند کلمه‌ی خارجی به ویژه از زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها از جمله زبان آلمانی، فرانسوی و نیز عربی پیدا کرد.

بدیهی است. که در هر ارتباطی وجود طرفین ارتباط الزامی است. در مدل‌های قبلی ارتباط (مثلاً شنون و ویور، ۱۹۹۴ میلادی) قائل به یک منبع بوده‌اند اما اخیراً مشخص شده که این مدل بسیار ساده انگارانه است. زیرا که ارتباط برقرارکنندگان بطور همزمان (هم فرستنده‌ی پیام هستند و هم گیرنده‌ی آن. (اون هارجی و دیگران، ۱۳۹۲:۲۱)

در این میان سؤال اصلی این است. که آیا قرض‌گیری واژه‌ها از سایر زبانهای بیگانه و است. فاده فراوان از آن‌ها در متون علمی و تخصصی و حتی محاوره‌ی روزانه می‌تواند کمکی برای وضعیت حال زبان فارسی باشد یا خیر. مسلماً، برای پاسخ به این سؤال باید پدیده‌ی قرض‌گیری را بهتر شناخت و تمام جنبه‌ها و ابعاد آن و نیز عوامل مختلفی را که می‌توانند باعث بروز این پدیده در زبان فارسی گردند مد نظر قرار داد.

همان طور که پیشتر گفته شد، برای شناخت بهتر پدیده‌ی قرض‌گیری و آگاهی از تأثیرات مثبت یا منفی آن بر زبان قرض‌گیرنده لازم است. آن را از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار داده و عوامل مؤثر در آن را بهتر شناخت. از سوی دیگر و در ابعادی کلان‌تر و قرض‌گیری رایج واژگانی در زبان فارسی بعنوان زبان معیار نیز قابل توجه و در زبان لری نیز تابعی از آن است.

این ارتباط میان جوامع باعث می‌شود که زبانهای گوناگون با یکدیگر برخورد و اصطکاک پیدا کنند، در یکدیگر نفوذ کنند و عناصری را از هم به عاریت بگیرند. به پدیده‌ی ورود برخی عناصر از زبانی به زبان دیگر پدیده (قرض‌گیری یا وام‌گیری) می‌گویند. مترجمان معمولاً با مشاهده اینچنین کلماتی سعی در پیدا کردن معادلی برای آنها در زبان فارسی نمی‌کنند و واژه‌ها را به همان صورت در متن ترجمه شده خود می‌آورند حال اگر با توجه به قواعد آوایی و دستوری و واژگانی زبان فارسی الفاظ تازه‌ای با عناصر موجود معمولاً واژگان بی‌ثبات‌ترین بخش هر زبان هستند و آزادانه می‌توانند از زبانی به زبان دیگر وارد شوند بدون اینکه اثر قابل توجهی بر دستور یا واژگان زبان قرض‌گیرنده داشته باشند. مثل «بادیه» از عربی - «اتاق» از ترکی - «چمدان» از روسی و «تومبیل» از فرانسه و «کارت پستال» از انگلیسی که وارد زبان فارسی شده‌اند، نمونه‌هایی از صدها واژه قرضی هستند.

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

یکی از نکاتی که نباید از نظر دور داشت است. عمل واژگان انگلیسی در مکالمات روزمره بین بختیاری‌ها (حتی در افراد بیسواد) است. به خاطر کارشان و ارتباط زیادشان و تکرار این کلمات باعث می‌شد ملکه ذهنشان شود. البته برخی واژگان نیز برای .... شناسایی وسایلی بود که جدیداً وارد ایران شده بودند و قبل از آن هیچ نامی نداشتند. مانند: لامپ، تلفن و

همچنین اقوام و گروه‌های دیگری نیز در محل زندگی گویشوران گویش بختیاری حضور دارند. گو این‌که حتی اقلیت‌های مذهبی و نژادی، همچون "صابئین مندایی" نیز در این است. آن حضور و پیشینه تاریخی داشته و تاریخ اجتماعی است. آن، موید همزیستی مسالمت آمیز تمامی ایشان است. و تاثیر پذیری از زبان آنان نیز امری اجتناب ناپذیر است. .

خوزستان یا شکرستان، از دیرباز مهد تمدن و فرهنگ بوده و کهن‌ترین نشانه‌های تاریخ باستان، آن ایران زمین، در این خطه مشاهده می‌شود. خوزستان از روزگار باستان تا سپری شدن زمان خسروان ساسانی از جهت کیش و آیین و آداب و زبان با دیگر مناطق ایران‌شهر هماهنگ بوده است.

مجاورت اقوام بختیاری و عرب:

خاک بختیاری، زیست بوم بزرگترین اجتماع عشایر ایران است. این منطقه بزرگ در دامنه‌ی زاگرس میانی واقع گردیده و شامل ایل‌ها و طوایف متعددی است. که به شیوه‌ی دیرینه شبانی و دامداری در منطقه تاریخی و اقلیمی زاگرس زندگی می‌کنند. (قنبری، ۱۳۹۰: ۱۱) گویش بختیاری رابطه نزدیکی با زبان فارسی دارد و بنا به گزارش گارثویت؛ هرچند در قرون گذشته اقوام عرب زبان و ترک زبان و غیره به کنفدراسیون بختیاری ملحق شدند، اما این رابطه حفظ گردیده است. (گارثویت، ۱۳۷۵: ۱۶) اما این پایداری بر فرهنگ ایران‌شهری، هیچگاه مانع پذیرش اقوام هم‌جوار عرب زبان در منطقه خوزستان نگردید.

یکی از نمودهای این پذیرش و تفاهم، ازدواج‌هایی بوده که میان اعراب و بختیاری‌ها صورت گرفته است. این پیوندهای خانوادگی هم در میان مردم عادی و هم در میان خانواده‌های خوانین بختیاری و شیوخ عرب وجود داشته و هنری لایارد، مستشرق اروپایی که در زمان محمد شاه قاجار به مدت چندین سال در سرزمین بختیاری حضور داشته در این باره گزارش می‌دهد که: "خوانین و رؤسای سکنه کوهستان اغلب با عرب‌ها ازدواج کرده‌اند. سه خان بختیاری، نواده دختری والی هویزه هستند. (لایارد، ۱۳۸۲: ۹۱)

یکی دیگر از نمودهای این تفاهم و و همزیستی، یاری رساندن اعراب و بختیاری‌ها به یکدیگر در زمان فشارهای حکومت مرکزی یا رقبا بوده است. مثلاً هنگامی که محمره (خرمشهر کنونی) توسط دولت عثمانی مورد حمله قرار گرفت، شیخ کعب به ناچار متواری و به محمد قلی‌خان بختیاری پناهنده شد. کمی بعد شیخ ثامر با کمک خان بختیاری، عثمانی را از محمره خارج و دوباره در فلاحیه (شادگان کنونی) مستقر شد. (احتشام الدوله، ۱۳۸۲: ۴)

بارون دو بد در سفرنامه خود گزارش می‌دهد که: "با رسیدن به محل بنه در مال میر همراه همسفرم از قلعه تل به سوی ایلخان بختیاری که قبلاً ورودمان را به او اطلاع داده بودیم راه افتادیم. محمد تقی خان را در احاطه روسای مختلف قبایل عرب و طوایف لر دیدیم که به مال میر به انتظار والی لرستان و خوزستان جمع شده بودند. (دوید، ۱۳۸۴: ۲۵۳)

زنده یاد، حسین پژمان بختیاری، شاعر معاصر می‌نویسد: کلمه بختیاری، به تنهایی، خوشبخت معنی می‌دهد و شاید هم بعضی از رؤسای طوایف به این نام شهرت داشته‌اند، که احتمالاً بعدها تمام افراد ایل به این نام شناخته شده‌اند. (پژمان، ۱۳۶۱: ۲)

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

هرکدام از گویشوران می توانند خود پاسبانی سترگ برای گویش مادری خویش با شنند چون همانطور که در این پژوهش بر ما آشکار گردید داشتن بلندگو یعنی وجود گویشور یکی از بارزترین راههای نجات یک زبان و گویش از اضمحلال است.

با توجه به وجود ادبیات شفاهی بسیار قوی در گویش مورد بحث ما را براین می دارد که این نکته را بپذیریم که افراد در سطح آکادمیک تلاش زیادی برای بهبود اوضاع این گویش انجام داده اند از افرادی که در زمینه پژوهشهای فرهنگی و این خطه تلاش فراوان نمودند را ارج نهیم.

زبان لری یک زبان در سطح وسیع است. و گویش بختیاری که یکی از زیر شاخه های آن است. و تحت هیچ شرایطی نمی توان بصورت مستقل برایش دستور نگاشت و او را زبان مستقل خواند و این بحث را باید بطور کل از نظر دور کرد و این گویش را گرچه گویش وران زیادی دارد و گرچه برخی از کلمات ناموس به لحاظ آوایی در آن موجود است. اما بطور کلی کلیه این نظرات را با رد کرد و پذیرفت که این گویش فقط یک گویش است. و لا غیر ...

در این پژوهش پدیده ی جالبی را از نظر گذرانیدیم که همان تداخل یک گویش وزبان غیر بومی و التقاط آنان جالب توجه بود این پدیده را ما در التقاط دو زبان بسیار دیده ایم اما بنظر می آید یک گویش و یک زبان و التقاط آنان تا به این حد که شائبه تشکیل پی جین و کریول را به ذهن متصور کند امری بعید باشد.

گرچه ارتباط بسیاری بین گویش بختیاری و نزدیکترین زبان به آنها یعنی کاشفان نفت قابل توجه است. اما با نگاهی به فرهنگ قوی و سترگ این قوم اصیل این نکته را می توان یافت که گویش ایشان از وام واژه های زیادی بهره برده است.

با نگاهی به این گویش در می یابیم که کلمات بسیار زیادی از زبانهای مختلف وارد این گویش شده اند جهت اطلاع بیشتر ارجاع به کتاب ورود واژگان کاشفان نفت به زبان ساکنان خوزستان از راقم سطور.

امید است. که کارهای بسیاری در زمینه گویشهای رایج در ایران انجام و پیشگیری از خطر اضمحلال این گویش ها از ضروریات است.

در گویش مورد بحث درست است. که پی جین و کریول تشکیل نشده و اتفاق نیفتاده است. اما این پدیده خود نیز قابل تامل است. که التقاطی این چنین شدید بین یک زبان بیگانه و افراد محلی وبومی ایجاد شده باشد.

در گویش بختیاری براحتی می توان کلمات بسیاری از زبانهای انگلیسی مانند: هاسپیتال و است.عمال در سطح وسیع بجای بیمارستان

سلویج : اسقاطی و .....

کلمات روسی چون : سپرتاس بجای ظرف غذا...

کلمات فرانسوی: اسگرواسپانه که نوعی آچار است. و...

کلمات هندی : دال یا همان عدس قرمز که در گویش بختیاری بسیار کاربرد دارد.

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

مدل موبی که در گویش بختیاری پر کاربرد است. مدل موی اولمانی است. که همان المانی است. علاوه بر واژگان بسیار زیاد عربی که بواسطه مجاورت این گویش گشته واژگان فراوان دیگری نیز می توان یافت که به این گویش وارد شده اند، که در حوصله این بحث نیست .

در این پژوهش بر ما آشکار گردید که گویشوران این گویش مورد بحث همچنان که دروازه قلب خود را بروی میهمانشان می گشودند و با مهربانی افراد دیگر را پذیرا می شدند بنظر می آید دروازه گویش خویش رانیز بروی زبان دیگران می گشودند و با رویی باز از پذیرفتن واژه ها و کلمات زبانهای دیگر ابا نداشتند .

امید است. که این پژوهش، چراغی در این مسیر کمتر معرفی شده روشن کرده باشد
تقدیر و تشکر از تمام عزیزانی که مرا در انجام این پژوهش یاری فرمودند.

منابع پژوهش:

- ۱- احتشام الدوله، خانلر میرزا (۱۳۸۲)، جنگ ایران و انگلستان در محرمه (یادداشتها). تهران: نشر آناز
- ۲- پژمان، حسین (۱۳۶۱)، دیوان شعر، اصفهان: نشر حجت
- ۳- ثمره، یدالله (۱۳۹۲)، آواشناسی زبان فارسی: چاپ دهم تهران: مرکز نشر دانشگاهی
- ۴- قنبری عدیوی، عباس (۱۳۹۰)، جستاری در فرهنگ و هنر بختیاری، شهرکرد، نشر نیوشه
- ۵- حق شناس، علی محمد (۱۳۹۲)، آواشناسی (فونتیک)، چاپ سیزدهم، تهران: نشر آگه
- ۶- دوبد، بارون (۱۳۸۴)، سفرنامه لرستان خوزستان: ترجمه محمدحسین، آریا چاپ دوم، تهران: انتشارات علمی فرهنگی
- ۷- لایارد، سرهنری (۱۳۸۲)، سفرنامه، (ترجمه مهرداد امیری)، تهران: نشر آناز
- ۸- مدرسی، یحیی (۱۳۹۳)، درآمدی بر جامعه شناسی زبان، چاپ چهارم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی
- ۹- هارچی، اون، کریستین ساندرز و دیوید دیکسون (۱۳۹۲)، مهارتهای اجتماعی در ارتباطات میان فردی، ترجمه خشایار بیگی، تهران: رشد
- ۱۰- بختیاری، داراب افسر (۱۳۷۶)، دیوان اشعار، چاپ پنجم، تهران: آناز
- ۱۱- بشیرنژاد، حسن (۱۳۸۳)، زبانهای محلی ایران و خطر انقراض، مجله فرهنگ مردم ایران، شماره ۵ و ۶، ص ۶۵-۶۷
- ۱۲- فیشمن، جاشوا (۱۹۹۱)، معکوس تغییر زبان، مبانی نظری و تجربی کمک به زبان تهدید می شود، کلیودون
- ۱۳- دوریان، کراس (۱۹۸۰)، ارزش تلاش زبان تعمیر و نگهداری که بعید است. برای موفقیت، مجله بین المللی جامعه شناسی زبان، ص ۶۸-۶۷

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در
فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and
Research in Persian culture, language and literature

۱۴- فیشمن، جاشوا، ویراست. ار (۱۹۸۲)، از مفهوم و عملکرد برنامه‌ریزی و تعمیر و نگهداری

۱۵- کارثویت، جن راف (۱۳۷۵)، بختیاری در آینه تاریخ، (ترجمه مهرباب امیری)، تهران: آنزان